

ВУЧКО

Заиста има људи такве среће да су целог свог века несрећни.

Свако је слушао поштогод тако, многи су и писали веома жалостивне и тужне приповетке.

Док је човек мали, он плаче понеки пут читајући их. Е, ал' после, кад већ засуче бркове за уши, дозна да се песник, кој' их је описивао како су се двоје због немилосрдних родитеља а из љубави убили, трипут женио.

Него уводи и предговори, а нарочито кад се, као што то обично бива, не односе на ствар, досадни су. Обично досаднији од саме ствари.

Приповетку ову слушао сам од човека који не лаже и не сматра да је гоњење што је с класом премештен у Ћуприју. Здравом млати рукама кад говори, а пуши дуван од осам динара, јер има четворо деце. Ово је он причао:

Не знам да л' се који сећате једне notiце у „Видовдану“ од 18 . . . , баш онда кад је била јака зима, у броју који је изишао 6. јануара.

Овако је отприлике:

„Јављају нам из унутрашњости да је једно дете, именовано Вучко, упутило из вароши незнано куда и да је два сахата од вароши нађено смрзнуто и мртво у снегу.“

Истина је то, ја сам познавао то „дете“, то јест, истина је да је нађено смрзнуто у снегу, али оно није било мртво.

Није, сад ћете видети. Ја знам и куда је и зашто ишло. Сад ћу вам казати.

Пошло је оно . . . Знате, то је био син Миће казначеја. Ишао је он у школу, био је часловац кад сам ја учио буквар. Али више од часловца није свршио, јер му тада умре отац, господин Мића казначеј. Е, кад умре господин Мића, а он побеже из школе, и онда си га могао наћи или на звонари, или у зиму на леду са чкаљкама, или у лето на Сави са тиквама.

Хотимично сам поменуо баш ова три места, јер она са њиховим инструментима - то јест звонара са звонима, лед са чкаљкама, а Сава са тиквама имала су врло важну улогу у животу Вучкову. Свако је од њих хтело да спусти завесу над последњим актом Вучкова живота.

Једном је, нпр. са великог звона, у које је Вучко звонио, отпао звечак и умало га није макнуо посред звезде. Тада смо ми сви побегли са звонаре, и друге недеље морао је црквењак погодити Цигане да звоне, јер ми ниједан не смедосмо читав месец дана успети се на звонару кад се звони. Само је Вучко неустрашљиво опет лупао у оно исто велико звоно и, омотавши уже око појаса и размахујући ногама око себе, кад га звоно издигне, као какав генерал командоваше Циганима кад који да почне а кад да остави.

Други пут, опет, возили смо се по залеђеној бари на чкаљкама. Отвори се трка. Нико није могао Вучку утећи. Тек одједанпут са стране излете као стрела Сима Далаћура, престиже Вучка и пође пред њим. Ми се сви устависмо, као оно две војске кад гледају своја два јунака. Вучко сав поцрвене, покупи боље ноге, па ободу, па правце за Симом. Били су на педесет корака од обале баре, кад Вучко стиже Симу, лупи силно својим чкаљкама о његове. Чкаљке пукоше и они оба пропадоше под лед. Сима се удави, а Вучка извадише обнесвешћена, чакљама. Како је дошао к себи и осушио се, одмах поче правити друге чкаље. Од то доба он се сам возио по бари.

А на Сави, опет, једном везао две тикве око себе, па тако, напливао, не верујем те није било насред Саве. Уједанпут конопац који је тикве држао, пуче, тиква одлете једна на

једну а друга на другу страну, а Вучко посред њих оде под воду. Искочи једанпут, и ми чусмо како задављено викну: „Чамац, бре!“ па опет оде под воду. Рибари га извадише и остроглавише. Кад га повратише у живот, почеше му неки говорити моралне придики. Вучко само докопа гаће, које су му на обали стојале. Навуче их, покваси у води, учкур добро стеже око себе, а ногавице засука до пола бутина. Надува гаће, па опет бућ! у воду!

Ово су три епизоде, три акта његова живота, ако би се, то јест актови живота рачунали по опасности по њега. Још два акта - управо како треба за трагедију - и онда је пала завеса!

Вучко је био међ' нама јунак кога смо се ми сви као прибојавали, тајно поштовали, али ипак, као „добра деца“, слабо му следовали. Како је он нас очаравао, доводио и у дивљење и у страх кад, нпр. донесе једно послеподне пиштољ, прави, истински пиштољ, с кременом! Из шпага извади цело тесте фишека барута са зрном. Напуни пиштољ, тури зрно у њега, подасу ваљу, запе га, па тури себи пиштољ у уста. Стаде нас вијати. Ми бежи куд који. Онда он стаде викати: „Не бежите, бре, гледај како ја!“ Вучко са пиштољем у устима трчи за нама, а ми, живи умрли, бежимо навратанос и деремо се: „Пун пиштољ, пун пиштољ!“ Тада дотрча однекуда његова мати бусајући се и чупајући косе. Она полете право њему, и ми се чисто радовасмо како ћемо видети да и од нашег јунака има неко јачи, који ће га понизити и, можда, бити. Али Вучко извади пиштољ из уста, попе се на сантрач од бунара, па, стојећи на њему, викну мајци: „Ако ме само кључиш, одапећу пиштољ и пашћу у бунар!“

Мати стаде из гласа запевати и чупати себи косе. У страху да он не учини себи штогод, пође натрашке, удаљујући се од њега, и стаде га преклињати:

’ „Вучко, сине мој, утехо моја, остави то! Шта ћу ја, јадна, без тебе? Шта ће ми живот без тебе? Куку мене, кукавици удовици! Јао, људи, помагајте! Боже, смилуј се јадној удовици!“

Она одврати главу и покри лице рукама.

Вучко дохвати пиштољ за грлић. Завитла га чак преко чардака. Скочи са сантрача преко плота и одлете некуда.

Ива Вукићевић прича да га је тога истога дана нашао у забрану, под једном вињагом. Сео, каже, на земљу, саставио колена, па их обухватио рукама и на њих наслонио руке. Кад га је Ива запитао: „Шта ти ту радиш?“ он се, каже, дигао. Очи су му, вели, биле мокре и кржаве. Докопа један ћутук који је крај њега на земљи лежао, и полако и одмерено одговори Иви:

-Одлази ми испред очију, док те нисам макнуо, јер нећеш ни писнути!

’ „А ја, богами, стругнем што сам боље могао!“ каже Ива, и зато мислим да не лаже. До то доба мати га је могла бити кад је хтела, тада се он ослободи и мајчине руке.

И од то доба није га никад нико био, осем ... ал' то ћете већ видети. Због батина је оставио и прву гимназију, то јест био је истеран. Једном на 'денију зашије он неке бабе које су клечале у цркви. Донео лепо игле и конца, па све једну бабу за другу зашивај! Поткаже га Ива Вукићевић. Осуде га да буде бијен пред сва четири разреда, у недељу после службе; али Вучко не дође ни на службу ни у школу, нити га је више икад школа видела. После је, истина, стајало на „црној табли“ да је истеран, ал' пгга је он за то марио!

Што је хтео, то је могао - штета што није хтео учити.

Од то доба, па читаве три године, он је шалабазао. У школу није ишао, на занат није хтео. Пецао је рибу на Сави. Долазио увек на игру с нама ђацима и увек је, наравно, био башабаш.

Кад смо се играли војника, он увек „генерал“. Знам једанпут, кад смо опколили коњушницу Светозара Ђурића, у коју су се били затворили иаши „непријатељи“, па са отлукане бацају на нас цигленице и каменице. Вучко командује: „Јуриш!“ али се нико не усуди на „утврђена непријатеља“. Онда он извади ножић па викну: „Свакога ћу пробуразити који не јуриша!“ Ту није било шале. Ми потрчасмо сложено напред лупајући каменицама у отлукану. Непријатељ се предаде, само њихов „цар“, Светозар Ђурић, млатну Вучка једном дурунгом по глави. Вучко трже ножић и протера га Светозару кроз бутину. Ми се разбегасмо, оцеви дотрчаше и - Вучка одведоше у апс, то јест у прави апс, где су прави апсеници, у начелништво!

Сад већ приспева нараштај који није видео батина, није видео кад кога бију. Овај нараштај, да иије ништа друго, само због тога мора бити бољи од нас, који већ заилазимо у године и који смо гледали како човек човека испружи на мацке и, одбијајући му штапом живо месо с тела, хоће законим путем да начини од њега добра грађанина. Од самих ових речи грозиће се садашња младеж, а ми, ми који смо то гледали, рећићемо и не можемо никад, никад испунити милосрђем онај део срца у коме еу се затекли ови зверски призори. Колико година је прошло како је Гутенберг изумео слово, а тек јуче су „укинуте батине“, за којима ми још непреетано уздишемо!

И не би' их ни причао, јер и прича о њима је убитачна, али и мој је јунак морао на тај начин „поправљати се“, а прича о њему можда је и поучна.

Пробао је да се отме. После је легао. Није ни сузе, ни гласка пустио. Кад је устао, испружи песницу пут „чиновника" који је по дужности бројао батине, викну што је игда могао: „Сви ћете ви мене запамтити, сви!“ Лице му је било развучено и узело некакав животињски облик. Ја сам га гледао тада. Нисам га се ништа бојао и, чини ми се, не би ми било криво да ме је онде одмах убио.

Кад је изишао из начелништва, он пође полако кући, а ђаци и шегрти све у стопу за њим. Вучко се није обзирао, ал' је, наравно, чуо да ми идемо за њим. Не осврћући се на нас, он се саже и узе у руку једну каменицу. Ми се сви разбегосмо, и он обореном главом оде сам кући.

Кад дође кући, он застаде мајку на прагу. Седи, распустила косе, турила главу међ руке и плаче оним очајним, неутешљивим плачем који је тако бескрајан као паћенички живот.

Кад Вучко уђе, она не диже главе, не погледа га, не рече му ништа. А он беше прерушен. Очи му се заокружиле и као да су се повукле у главу. Некакав чудан израз играше се по његову лицу, израз који више личи на задовољство него на тугу. Беше нешто бескрајно на младом и неизраженом лицу - бескрајно, велим, и зато се, ваљда, не знађаше шта је.

С неком особитом штедњом, што никад дотле није било, он прође поред мајке чувајући се да је и скутом од свога капутића не дотакне. Уђе у собу и после пет минута наново се врати. Очи му се блисташе сјајем, као у младића који први пут осећа ватру љубави, а на уснама му се види нека силна воља, одлучност, одважност. Мати само сеђаше, не дижући главе и не разбирајући шта се око ње ради.

Вучко стаде пред њу. Уздигнуо главу и испупчио прси. Онда скиде капу, па клече пред матер, ухвати јој руку и силом је притиигге себи на теме и неким чудним гласом, којим смо ми говорили кад смо изигравали театор, проговори:

- Благослови ме, нано, да будем јунак.

Онда брзо скиде мајчину руку, која беше млитава као мртва, са своје главе, пољуби је и у скок излете напоље из авлије.

Али се мати и тада не разабра и не би ни знала шта је било с Вучком да не дође на један сахат после тога Маринко магазија, тугор Вучков, који причаше да је видео Вучка баш кад је излазио из вароши, у танком капутићу, испод кога вирише јабука од пиштоља. Даље причаше да га је звао, па кад се није хтео окренути, да је потрчао за њим, али он као зец стругну низ поље и изгуби се у снегу, који у крупним праменовима све јаче и јаче покриваше земљу.

Сутрадан, то је било 4. јануара, лежала је Вучкова мати у постељи, и крај ње баба Јеца. Нигде никог више не беше. Вујка, Вучкова мати, налажаше се у оном стању које лекари зову прострацијом снаге, али код ње не беше лекара - општински је лекар баш тога дана седео цело преподне код начелникове жене, чистећи јој стреш са зуба. Маринко, на молбу Вујкину, јави у полицију да је Вучко „отишао у хајдуке“, и молио је кмета да пошље људе да нађу дете, које се морало негде смрзнати, али кмет одговори:

ОСТАВИ се, Маринко, живота ти, ћорава посла! Та оно је, боже ме прости, севап да цркне, да не труге свет.

Знам, ћир-Кочо - рече Маринко. - Али мати је - мати! Знаш...

И тако лудо дете оде у шуму, у снег, да „хајдукује“, а, у ствари, да се смрзне.

Некаким случајем, као што то бива увек и свуда, деси се да је настојник манастира Х имао тога истога дана „предстати“ конзисторији ради саслушања по делу незаконог венчања.

Украј пута он угледа, претрпано снегом нешто налик на божје створење. Рекне кочијашу да устави. Сиђе с кола, разгрне снег и, на своје упрепашћење, нађе - мртво дете. То дете беше у летњем капутићу, једним издераним ципелама, и држаше пиштољ у руци. Изгледаше да се смеши, али му очи беху затворене. Ваљда је истина пгго кажу да је слатка смрт од зиме, веле да је то неки пресладак и неодољив сан из кога се више не буди. Настојник не беше човек који би могао служити за пример људима, ни калуђер којим би се могла дичити црква, па ипак човек који је веровао у црквене параграфе онако као што адвокат верује у своје. То јест, настојник је могао учинити највећи угурсузлук само ако га може подвести под правило црквено. А тако исто не би пропустио учинити ништа пгго траже хришћански писани закони. Мора да је, дакле, у тим правилима било нешто што га је побудило да хитро с кочијашем извуче дете из снега, метне га на кола, покрије га коњским ћебетима на којима је дотле кочијаш седео, извуче из бисага, које је и на колима носио, воштаницу, припали је и, чувајући је од ветра, тури је детету у руке и тако дође с њиме у варош пред начелништво.

Оваки су појави у малој вароши управо лековити. Људи који су говорили све о злим временима и рђавој радњи, и жене које су с претераном неуморношћу оговарале једна другу - добију материјала за разговор за читаву недељу дана. Свет се искупи као на чудо. Ту је био и суплент Ђурица, који је све параде и свечаности „описивао“ у новинама, и то тако живо и лепо да је нама после чисто жао било што није, у ствари, тако лепо и било. Ђурица завири у кола, погледа у сахат и значајно рече:

- Морам предати ствар јавности — и брзо отрча кући, „док није пошта отишла“.

Он је, дакле, тај што је послао у „Видовдан“ ону notiцу, а ово дете био је, наравно, Вучко.

А пошто и секретар завири у кола, рече:

- Гле, ово је онај Вујкин несрећник! Возите га кући.

Вујка је лежала у постељи кад смрзнутог Вучка унесе черембабице у собу. Онда она скочи, пресамити се преко детета, које беху положили на једну душемину, и стаде изгласа нарицати. Нађе се људи који, више из радозналост интереса него из човекољубља, дозволаше и лекара, који нареди да се дете трља снегом и да се метне у хладну собу; али кад се он удаљи, публика усвоји баба-Јецин предлог: да се дете трља сирћетом у коме је истучен бели лук и да се залаже комовом ракијом. Ко ће га знати шта је боље од овога двога, тек после једно по сахата трљања и неколико кашика ракије, дете поче дисати и отвори очи. Чим он отвори очи, жене се разлетеше, журећи се да свака од њих прва исприча шта је видела.

Код Вучка остаде само мати му и баба-Јеца.

Мало после он још боље отвори очи. Онда тури руку за појас и, гледајући намрштено матер, викну:

- Предај се, бре!

Па онда наново заспа дишући дубоко и равномерно.

Тако прође целу ноћ и тек се пред зору пробуди. Подиже се мало у постељи и погледа око себе. Познаде где је. Над њим стајаше његова мати, више налик на мумију него на човека.

Вучко тури руку на чело и оштро погледа матери з'очи:

- Је ли, нано, јесу л' мене тукли?

- Нису, сине, куку мени! Како тукли? Ко ти то каже!

Вучко као да се лукаво насмехну и окрете главу дувару, па се учини као да спава, али час пб хпмрка и гута пљувачку.

Дете болова још два дана. Изгледаше сломљено, уништено, жуто и малаксало. Само чело као да је шире дошло, обрве као да се спустиле, и између њих се обележила једна бора.

Трећег дана поче се кравити снег и испод њега се показа јагорчевина. Ваздух замириса оним тужним пролећним дахом - природа жали и зиму. Она је кади, као ми мртваца, својим тајним тамјаном од кога ти је тако тужно као кад гледаш новорођено дете и мртву матер поред њега.

Вучко изиђе у врт. Стаде разгледати свако дрво, сваки цбуних. Сасвим чудновато се осећаше. Не руча тог дана. Једно парче меса тури у шпаг и даде га после Амине. Увече оде опет у врт. Сутоп се хваташе. Оно лукавство које му се од неколико дана тако јасно огледаше на лицу разиђе се. У гуши га нешто стаде давити, давити тако јако да он откину дугменце на кошуљи и стаде песницом ударати у шљиву поред које је стајао. После оде у шупицу, нађе секирицу, ону малу којом се сецка месо и забијају клинци у зид, и сакри је иза капије под једну вилицу од некаких старих саоница.

Откако се вратио из хајдука, никад не погледа матери у очи, а чим би она окренула леђа, он би се приковао очима за њу. У њему су се будила осећања којих дотле не имађаше. Та мати, несрећна и убијена, ни речи му прекорне не рече. Кад легне увече у постељу, па испод губера гледа њу, сироту, а њему теку сузе, тако, саме од себе, и тако му је некако слатко од тих суза, као да се њима чеше по неком месту, овде где му срце куца и где га нешто сврби тако страшно.

Те ноћи заспа баба-Вујка необично рано, можда што већ толико ноћи није спавала. Кад Вучко осети правилан и размеран дах, устаде, докопа само свој весић и, чисто бојећи се да погледа не само у матер него икако по соби. Искочи из собе, тихо и опрезно као мачка дође до капије и извади секирицу, па онда ухвати за дирек којим је капија подупрта.

У исти мах се обрте, баци секирицу, уђе опет опрезно у собу, леже и навуче губер преко главе и стаде плакати, све јецајући, као што деца увек плачу, и навлачећи губер све више на главу. Али то замало траја, он се љутито бацакну два до трипут ногама и поче да шмиче као да се свађа са сном, који га никако неће. Најзад опет скочи, изиђе, узне секиру, остави колац, отвори врата и оде.

Било је, може бити, по ноћи. Широке улице блистале су у месечеву зраку, стражар кашљуца под једном стрехом, свеће погашене, само још у Ћуковој механи гори лампа. Унутра момак спава а столицу, а двојица играју билијара. Њихов гласан говор и лупа билијарских лопата сасвим пусто и непријатно одјечу по празним улицама.

Дете је, и ја сам знам да је чудновато, али шта ћу сад, кад је тако било? Ја причам само голу истину.

Он прође поред механе другом страном улице и погледа у механу. Уједанпут сав задрхта, крв му тако појури у главу да му се учини хоће очи да му искоче. Он угледа свога крвника - дете је, шта он зна! - крвника који га је био, секретара Тришу. Тога он и тражи. Стаде под капију поп-Глишину и крвавим очима стаде пшвити у играча. Откуд толико срце у толишног човека?!

Секретар Триша и његов пајташ, Благоје, громогласно играше по ко зна коју партију билијара. Испиаху чувену дудовачу, гостећи се добрим кобасицама, шунком, сланином и другим мезетлцима, које газда ове кафане спремаше ради мерака према својим гостима. Тај онижи и помало троми, Газда-Ћук, често заудараше на свињску маст, те надалеко доби глас „вечитог трајла“. А механа му поста позната по врућим чварцима и јелима од свињског меса.

Вучко не могаше разазнати, што због запрљаног прозорског окна, што због облака дуванског дима, назираше ли се крај ових узастопних партија. Замашћена, исхабана чоха билијарског стола, санћим даваше утисак да кугли беше више него што би требало и тиме лако збуњиваше и саме припите играче.

Округле флеке на некадашњој, финој, зеленој чохи Thurston-овог стола, убрзо насташе по доласку овог скупоценог билијара у запуштену механу. Бркати Газда-Ћук даваше, најпре, два коња вранца трговцу и власнику угледне београдске гостионице, Митру Ненадовићу, за ексцелентни модел билијара. Али, познаваоцу и љубитељу коња, Газда-Митру, не промаче да су оба вранца пупава, јер их одације хранише алс свиње и јунад што се тове, па не приста на овакву погодбу. Тек овакав украс у познату, варошку механу дође, након што се упорни Ћук, иако празна ћемера, због коцкарских дугова, реши на трговину: те, даде три акова врхунске медовине и место два пупава вранца, даде два стасита липицанера са новим такунима. Митар сондисаше и стаситог дората, срачунавши да без њега билијар оваквог квалитета спада на билиг. Али, погодише се тако да дорат санћим оста у дотадашњем ару још неколико сахата, док Газда-Ћук схвати да ваља што пре спревести билијар из Београда у своју механу, споради уноснијег њеног пословања. Тада свог коња-лепотана уновчи за превоз коцкарске машинерије, присећаше се Вучко, који читаво летње преподне проведе на овом истом месту, где беше много бољи поглед на Газда-Ћукову авлију, неголи на збивања у механи.

Вучко се тад задеси код Ћуковог бирцуза, пратећи непознатог, богато одевеног трговца (Газда-Митра), са цефердаром, који беше прикрио ћурдијом пребаченом преко десног рамена. Пратише га од самог уласка у варош, где прекиде своје амизирање, поред Саве, ...кад му наједаред, из даљине, са фијакера који полако прође, у очи блесну одсјај

цефердарског кундака.Тај несвакидашњи приказ, ретко виђеног оружја с филигранским украсима,привуче Вучкову пажњу...

Отпут, сетивши се цефердара,поглед баца на омању,али наоштрену секирицу,алс бритку сабљу и заискри му сангвиничан сјај у очима.

Секретар Триша стаде отезати ову партију билијара,алс кад ошљари писати и китити речима какав државни спис или молбу надређеном чиновнику.

Благоје га скромно опомену:

-Чуј,Тришо!Удри ту куглу,па да збројимо партије!

-Море, ти си на потезу...- покуша Триша збунити свог ривала.

Тога трена, момак овог задимљеног бирцуза, трже се из сна:

-Људи моји!- повика момак,још увек сањив.

-Чујете ли прве певце како певају?-застаде ослушкујући.-То му дође два сахата,по поноћи!

Устаде, па показа у правцу фењера.

-Лампа догорела, време је за разлаз! Затварамо!- мамурним гласом узвикну момак.

Триша поче бројати црте својих победа.Не приведе крају бројање,те док Благоје оде до јуноше, да извиди рачун за сво иће и пиће,видевши свој пораз,на превару дописа себи две црте.

Јер, што би народ рекао:он је општинско писмено лице,те нема смисла да губи од обичног сеоског паора, који тек толико зна да броји до стотине и некако овладао словима. Исувише би било понизно да призна изгубљене партије,па да гутајући кнедлу у грлу, глуми равнодушност, ил` да се још при том благо насмеши, гушећи свој бес.

-Видиш, Благоје...поче секретар објашњавати свом упорном и вештом ривалу.

-Ко овде коси, а ко воду носи? Умлатио сам те за два куглања више.-рече Триша паору, па настави довикујући јуноши, поносан и срећан, јер се досети да извуче корист за себе.

-На Благојево име, пиши сво пиће и партије билијара!- додаде расположени секретар момку. Лампа затрепери. Кратак фитиљ не беше покренут.

Паор широм отвори очи и у неверици провери резултат, посумњавши на Тришино лукавство. Преброја црте са табле,па се стаде присећати сваке партије коју изгуби од Трише.

-Еее!...Боме!...Ти, општинско шкрабало, неће бити да си унапредовао две партије,већ дописа две црте више!А,ти,дремало,додаде чет`ри,за иће и пиће!-окрете се кафанском момку.

Триша се испрси,па оштрим гласом узвикну:

-Стани,Благоје!...Моја реч ти је општински закон и мора се штивати,иначе...

Не стиже да заврши убеђивање, јер га Благоје прекиде још једним претећим инсултом,који оконча снажном песницом о Тришину вилицу. Момак притрча да их раздвоји, али узалуд. Паор обруши секретара на прашњав под. Тек у другом покушају, стасити ћирица, свом својом силином,успе на кратко да задржи Благоја,па повика:

-Устај Тришо!Бежи!

Тетурајући се, секретар побеже до врата. Лампа се угаси и завлада потмули мрак. Гневан Благоје, необуздане срце, отрже се из руку кафанског момка,па сустиже Тришу,негде на улици.

Настаде туча, хршум и запомагање Тришино.Благоје узне врлику покрај авлије,па га свом жестином, крвнички, тресну у потиљак. Секретар се стропошта на блатњаву

калдрму. Видевши Тришино непомично тело, паор побеже низ улицу, својој кући. Крупним корацима дотрча задихани, сеоски стражар са упаљеним фењером. Имаде шта видети: изубијаног и изгребаног лица, и окрвављеног врата, без свести, лежи Триша, блатњавих руку, на варошкој калдрми.

Вучко, читав ексцес, који се збивао с оне стране улице, посматраше притајен у сенци поп-Глишине капије и здушно навијаше за паора Благоју. Видевши стражара који запрепашћено викну:

-Помагајте,људи! Убише Тришу!- Вучко хитро побеже, обасјан месечином, која се неочекивано појави иза облака. У том часу, стражар га опази, али Вучко већ замаче иза последње куће у улици. Иза њега допираше продоран глас стражара:

-Еееј...да знаш! Видех ко си, ти што уби Тришу!-

Срце му удараше, алс да ће сваког трена искочити из груди. Стиже до куће и полако отвори капију,да којим случајем не шкрипне. Притаји се и ослушну тишину вароши. У недоумици, можда ли га, ипак, стражар прати, звириваше неколико пута иза ониже капије. Уверивши се да је чаршија пуста, стави секирицу испод саоница, те поита да непримећен прилегне. Осмотри: мати лежи на боку и спава, а покрај ње, на старом миндерлуку раширено предиво које беше исплела претходног дана.Вучко узе срцаду, испружи се на канабету и добро се покри. Само му очи и знојаво чело осташе непокривени. Сан му не могаше доћи. Обузеше га мисли освете. Беше му мило што његовог крвника, Тришу, уби неко други, те му секирица оста нетакнута,...чиста.

Прође неко време, кад код Вујке, на филцан кафе сврати прва комшика попадије поп-Глишине. Вујка јој понуди да седне крај шпорета и огреје крај распламсале ватре.

-Е, моја Вујка...- отпоче она диванити, док Вучко седеше за софром кидајући топлу погачу и санћим не обраћаше пажњу на њихов разговор.Тог поподнева,сазнаде све гласине које кружише данима по вароши. Није излазио изван авлије од те кобне ноћи, сигурности ради. Беше у бојазни, да ли га стражар позна у заклону, код поп-Глишине куће. Наслућиваше..., а сад одиста чу да у начелништву, после Благојевог саслушања, спремаху допис за осуду и апс паоров на најмање годину дана. Триша оста жив, али паралисан, без моћи говора.

Иако, не очекиваше овакве вести о животној пропасти секретара Трише, Вучкова осветничка сујета би задовољена.

На три недеље после овога догађаја, водила је Вујка за руку Вучка, који се нимало не опираше, и уђе с њим у дућан газда-Јовин. Газда-Јова сеђаше на тезги, с прекршћеним ногама, и држаше руке над мангалом, који стајаше покрај тезге иа једној столици с празном фучијом од јексера. Вујка, кад уђе, пусти Вучка, па пође руци газда-Јове, и Вучко скиде капу и то исто учини. Газда-Јова пусти Вучка да га пољуби, а њојзи не даде руке. Скочи с тезге и обу плитке ципеле:

- Које добро?

Вујка метну руку на појас:

- Дошла сам да вас молим, ћир-Јово, да примите мог Вучка.

Јово се лако али кисело намршти:

- Како? Да га примим?

- Молим вас као што се бог моли! - она поче плакати. - Шта ћу ја, јадна удовица, с њиме? Ако га ви не изведете на пут, он ће ... - она тури лице у махраму и плакаше даље, а газда-Јова се немило обрташе, као човек који тражи на што да седне.

- Бог с тобом, снахо, па шта ја сад могу? Шта му ја могу помоћи? Њега су истерали из школе?

Она, одобравајући, климаше главом, али не скидаше махrame с лица.

- Па онда? - рече Јова.

Она ћуташе. Газда-Јова погледа у Вучка, који држаше весић пред собом и не скидаше очију с мангала. На лицу тога детета виђаше се нешто маторо и љутито. Он изгледаше као пseto које ће ти одгрести лист ако га удариш, а скочити у крило ако му бациш парче хлеба. Тако се и газда-Јови чињаше. Он га лако дохвати по глави:

- Метни капу, сине!

- Нека, није мени зима - рече Вучко, једва усудив се да испод ока баци један благодаран поглед на газда-Јову, па одмах обори очи до самих својих ципела.

Газда-Јова беше очевидно у забуди. Он озбиља не знађаше шта хоће ова жена са својим сузама и са својим дететом.

Одлучи се да ћути и да пуни чибук. Вујка непрестано плаче, Вучко гледа у ципеле.

Напослетку Вујка диже главу:

- Газда-Јово, да си ми по богу брат, прими га ти себи. Тако ти твога детета. Ти па бог!...

Опет сузе.

- Ама како, снахо?

- У радњу ... - промуца она кроз плач - шегрт! ...

Газда-Јово сведе обрве:

- Знам ... али ... он...

- Ако га не узмеш, ја идем с њим у Саву, идем да скочим, кад ионако нигде свога немам. Ја сам још мислила: ти па бог, па ако ме ти одбијеш, онда ...

Она се опет предаде свим срцем сузама, које су зар једина утеха оваких сиротица. Дуго она ћути. Газда-Јова беше у неприлици:

- А би ли служио ти, сине, како ти је име? ...

- Вучко! Би ли служио?

- Бих!

- Ама.. поштено!

- Поштено! - одговори Вучко и саже главу. Газда-Јови се учини као да се већ овим речима обећао узети га, иако му то беше сасвим непријатно. Али оне сузе као да га пеку.

- Па добро, снахо - рече он напослетку - па да га узмем. Само ако ће слушати.

Вујка се најпре добро обриси од суза, ишмрка се, гга онда, заустављајући сузе, проговори:

- Бог нека вам плати ... Удрите ви њета . . . Слушаће ... да шта ће? Мора слушати свога старијега... У руку, ти!

Вучко пође руци, али га газда-Јова лако одби, као да скиде паучину иепред себе:

-Хајде иди сад у кућу! А матер у руку? Дете се врати, наже се према матери, па преко очију пуних суза тури вес и оде у авлију код момака.

-Бог нека вам да и овог и оног света — рече Вујка и, бојећи се да му не досађује, пође одмах кући, све се натрашке измичући и благодарећи се:

-Бог ће вама за све то платити, Немојте га само бити, није он баш таки! Сироче!... Бог сад, па ви!

183.. . године о Ђурђеву дану довео је сељак Василије Игњатовић у окружну варош свога синчића Јована да га да на занат. Тада су још цвали у Србији занати и у шегрте нису ишли само они који су истерани из школе, „због рђавог учења" или

„владања“. И Василијев синчић Јован изучио је псалтир и часловац, али даље учење не беше обавезно, а његову оцу, опет, не беше познато да је ум човечији „упрегао пару у кола“, „обрнуо Јупитера у писмоношу“, измислио „деловодни протокол“ и запонке од хартије, Па и што је научио о свему томе чуду, то беше тако нејасно да он и не мишљаше покушати да уведе свога сина у те велике вауке, тим пре, што, по мишљењу ондашњих простих и данашњих образованих људи, за писменост и науку рођени су само Швабе и Французи, и једва што по КОЈИ наш варошанин, и онда и данас, дотера до доброга мутаџије или рђавог министра. Нешто, дакле, из ових разлога, поглавито, пак, руковођен познатом „бистрином ума“, Василије одлучи да једног од својих синова одвоји од плуга и да га да на занат.

Тада се већ почињало говорити *ви* једиом човеку и разносити узнемиравајући гласови: да су се појавиле некаке гвоздене фуруне, да се кава у апотекарској кући не пије из зарфова и филцана, и дуван пуши „на вишек“, али занати још стајаху на оној широкој патријархалној основи. Сваки је ковач, нпр., био дужан разумети све што се гвожђем ради, од обичног чавла и ватраља до кваке на дрквеним вратима и општинског шмрка, који је, као први знак културе и претеча сјајне будућности, још у оно доба био набављен и уз припомоћ ковача Срдана из Комирића и красно радио све донде докле се оправљање његово, по смрти Срдановој, не предаде неком, истина, преко изученом, али овде рођеном „шлосеру“. То је, пак, најважније, не беше у оно доба трговаца који не знађаху како било заната. Василије, нпр., одведе свога Јована газда-Јакову, првome трговцу, у кога су се шили: јечерме, гуњићи, памук, тоје, фистани итд., а уз то још продавао и памук, паприка, паунова пера, дуге, шишарке, цреп с његове циглане, морокошње и цакови.

Ту, дакле, Јован ступи, изучи терзилук и печење цигле и трговину, изведе се за калфу, после једанаест година уортачи се са својим газдом Јаковом, и, сасвим по ондашњем обичају, ожени се његовом ћерком Добријом.

Добрија му роди сина Пану и кћер Илинку. Пана већ у својој четрнаестој години научи „кудмортен“, „восер“ и још две немачке речи које се не употребљавају у високим круговима. А уз то још, на велико негодовање свога оца, набави два јајета за кантар, научи мешати прохино брашно у мед, баци иглу и напрстак и озбиљно се стаде спремати за модерног трговца с' двоструким књиговодством. Али о једном јаком ветру сањива судбина потеже једним црепом с куће и удари Пану по темену. Кажу да је Јован хтео да баци сину у гроб оба јајета од кантара и да му да за подушје мед помешан с брашном, али ја не верујем у ту зверску измишљотину; не верујем тим пре што је целом свету знано да је Јова од смрти свога сина био читаве три недеље луд, сасвим луд - није, дакле, могао учинити ништа паметио. Добрија, међутим, није полудела, него је за својим сином изгласа кукала, сваки дан му на гроб ишла и плакала. Отуда је једном донеше полумртву, па је после брзо оправише за Паном. Газда-Јова остаде сам с малом Илинком у кући и великом раном на срцу.

То је цела његова историја - истинита историја. То зна Гргур Креза, Илија Кендић и још многи други одлични и припознати људи.

Илинка је, међутим, као и сва деца, убрзо заборавила и брата и матер; али како беше у кући сама с оцем, то и необично брзо поче сазревати. Зарана јој још лице доби онај озбиљан изглед деце која се не мазе и која носе уза се кључеве од ормана. У кући, истина, беше још једно женско чељаде, „девојка“, као што се то каже, а у самој ствари крезуба баба-Аница, сва послуга у кући. На једвине јаде могадијаше она са својих педесет и осам годива скухати ручка и опрати кошуља, али ондашњи глупи обичаји не дозвољаваху Јови

да погоди здравије, млађе и виђеније послуге. Њезине дуге монотоне приповетке о човеку с трима синовима, од којих најлуђи и најмлађи ради најпаметније и жени се царевом ћерком, слабо већ занимаху усамљену Илинку, која, као сва остављена деца, сама себе образоваше, нејасно назирјући далеке и скривене путе живота. Аницу поштоваше, јер, по ондашњим замршеним појмовима, ова кухарица, праља, собарица итд. беше уједно и бона и гувернанта, а поглавито стара жена. Та зар нису, тако рећи, тек од јуче престала деца љубити старије људе у руку, па ма то био и Ћукан дроњар? Наша се педагогија доскора сводила само на „ваља“ и „не ваља“, с тим да ако дотичан појам треба да иде у непојмљиво, додаје са још једно „се“, и онда се говорило: „ваља се“ и „не ваља се“. У тој системи васпитана је Илинка, с том само примедбом: да није знала за прут, који је онда припадао свима методама, а сада је сасвим избрисан из збирке учила. Газда-Јова је имао новаца и могао је сасвим јевропски васпитати своје дете; али бог зна је ли тада и у самоме Вршцу било школе у којој се учи оно што би газда-Јова хтео да му дете научи. Са тога она пође у основну женску школу, код гђе Лујизе.

Кад наш Вучко уђе у авлију, сретe се одмах с Илинком. Мени, истина, стоји у власти да кажем да су се одмах заљубили - то раде и други приповедачи - али то не би било у реду, јер није у истини, а „највећа добродетелъ је бити истинољубив“ говорио је наш хроми и стари поштар Марко отпечавајући усијаном иглом туђа писма.

Деца се, дакле, среташе.

- Кога тражиш? - рече Илинка уздигнувши значајно обрве и гледајући у влажне очи Вучкове.

- Па ја сам овде!

- Шта овде?

- Хоћу да будем шегрт.

- Знаш, а тата?

- Је ли газда-Јова?

- Јест'.

- Па он ми је казао да дођем овамо. Узео ме.

- Е, па добро, а ти ходи!

Она се окрете и пође у кућу, а он за њом.

-Еј, стани! - рече она метнувши му руку на прси. - Отреси ципеле!

Он стаде на парчету покровца ребати и чистити ципеле, па после уђе за њом.

-Дадо - рече Илинка Аници - ево шегрта! Како се зовеш?

- Вучко.

- Нека иде доле код момака - рече Аница, стружући рен на треницу и с муком отварајући сузне очи да види Вучка.

- Иди! - рече Илинка.

- Куда? - рече Вучко.

- Хајде овамо!

Она опет пође напред и доведе га до кућице у авлији где су момци шили рубу, а шегрти млели со. Отвори врата од кућице и пусти га унутра, па се врати.

У газда-Јове су биле четири калфе и два шегрта, осем Вучка. Један од ових шегрта, миран туњез, с дебелим уснама, бледим поднадувеним лицем и вечно затеченим жлездама око врата, носио је сасвим мирно име Светозар; други, вижљав, с косом преко чела до очију и потпеченим ципелама, звао се Ћорђе и никако и никад друкчије. И ко њега и дан-данас познаје, тај ће ми веровати да је саевим друго што Ћока, а друго Ћорђе, а већ опште

познато је да име мора бити према човеку, и да, нпр., Душан никако не приличи Николи купусару. Овај, дакле, Ђорђе одмах се построји у убојни ред према Вучку и јаким шапатам, да не чују калфе, запита Вучка:

- Шта ћеш ти, бре?

- Да учим занат.

- Зар овде?

- Овде!

- Добро, добро, синко, сад ћу ја теби показати за ону тестију и што си ми отео дуван.

Калфа-Божо изиђе из собе. Капе се поскидаше. Вучко би представљен и на дрвљанику уведен у дужност. Њему беше мио овај посао - мушки посао. Зачас, и доста вепгго, нацепа он читаву гомилу дрва. Секира пуцаше, иверке и цепанице далеко одлетоше, зној га пробијаше, и он врло вешто са сваким ударцем стењаше, као већ стари секираши. Шегрт Ђорђе прође два-трипут поред њега и задиркиваше га, али Вучко беше задовољан собом и не измахну секиром.

- Вучко!

Он отрча напред у кућу, где му се заповеди да донесе воде, очупа пиле, очисти валов и наспе прасету воде итд., итд. - До ручка он знађаше цео кућни ред, и, поред свег терета, у њему се не пробуди ни искра незадовољства. Штавише, после вечере је доле у момачкој кухини ишао пред Ђорђем и Светозаром на рукама, што је чинио само кад је био јако расположен.

Сутрадан зовну га газда-Јова у дућан, замота у једну махраму и даде му седамнаест плета, да их однесе накрај вароши некоме Науму бурегији.

- Држи добро! Не зајављај путем, већ хајде својим послом. Кад одеш Науму... познајеш ли га?

- Не познајем.

- Е, ти онде упитај које је дућан газда-Наумов, па онда, кад га нађеш, питај га: „Јеси ли ти газда-Наум?“ Па ако каже: „Јесам“, а ти му реци: „Поздравио те газда-Јова и ево ти седамнаест плета - ти знаш зашто.“ Па оданде одмах кући. Махраму врати!

Седамнаест плета! Пуна махрама новаца!

Вучко стеже замотуљак у шаку, па отрча путем куд му је речено. У њему се разбуди једно високо осећање стеченог поверења, и то га тако порази, да путем и не виде никога, не дарну луду Симку, која му баш поред носа прође, нити чапну бурек код Трифка фурунџије.

Ушав у дућан Наумов, он једва отвори шаку у коју је грчевито био стиснуо новце, и предаде их Науму. Па се опет у скоку врати кући.

Газда-Јова се чисто зачуди кад пре стиже.

- Јеси дао?

- Јесам.

- Шта вели?

- Ништа, поздравио је.

- Хајде, иди сад у кућу - рече газда-Јова, а у себи додаде: „Сва је прилика да ће бити човек.“

Бог ће знати зашто је он тако мислио.

За три дана ишло је све мирно и красно. Трећега дана разбуди се, као што калфа-Божо рече, „стара хајдучка крв“ у Вучка. То је било овако:

Вучку дадоше да угреје утију, и он је по пропису тури у ватру, а одмах затим зовну га Илинка и даде му најпре ципеле да јој очисти, а после га послаше на месарницу. За то време загаси се ватра. Вучко се врати с месом, а калфе ишту утију. Он, промолив главу кроз одшкринута врата, рече да је утија хладна, јер се ватра загасила; али љутит калфа-Стево скочи за њим и а да га дохвати за косу, а Вучко издиже утију више главе и газда-Јова се показа на прагу.

Калфа прича, Вучко ћути.

Газда-Јова напоследку рече:

- Ја ћу њему већ судити, али ви ниједан да га не дирнете. Само ви мени јавите, а ја већ знам шта ћу радити. Овамо, ти!

Вучко сасвим без воље пође за газда-Јовом и уђе у дућан.

Газда-Јова седе на тезгу, па га дуго гледа, ништа не говори.

Вучко гледа преда се.

- Зар тако, ти? - рече газда-Јова. - Е, мој синко, а шта ти оно рече кад те мати доведе? Да ћеш слушати поштено, а? Па зар је то поштено? На калфу потегнути утију! Зар ти не знаш шта је старији? Кад он заповеди, мора бити; еј, море, мора! - газда-Јова куцну средњим прстом Вучка у чело. - Старији, еј, главо!

Вучко се намршти и гледа преда се.

- Како си смео пустити ватру да се угаси?

- Чистио сам ципеле и ишао на касапницу.

-Е, то је што друго - рече газда-Јова тако некако попустљиво да у исти мах грунуше Вучку сузе. - То је што друго, то си требао и њему казати, па не би пошао да те бије. А одсад ради увек оно што ти се прво рекне; а ако ти још ко што заповеди, кажи да већ имаш посла. Хајде сад, па немој више да тако што буде. Хајд', хајд', жив био!

Вучко уђе у кућу, па стаде за капију и слатко плакаше, добро осећајући, па ипак не знајући зашто. Нечувена сатисфакција да се калфама забрани бити шегрте беше и сувише велика за његово осећање правичности, и он, само да се не стиђаше, готов беше отићи и казати калфама: „Удрите ви мене слободно, нећу ја казати газди!“ У том његову плачу застаде га Илинка, која беше пошла у школу. Дохвати га за раме:

-Еј, Вучко, а што ти илачеш?

- Који? Ја? Ја не плачем - рече Вучко, а под брадом му се саставише сузе.

- Па ево ти суза! - рече Илинка показујући прстом.

- Не плачем, кад ти кажем, нису ово сузе.

Илинка уђе у дућан да пољуби оца у руку пре него пође у школу.

- Је ли, тата, што плаче Вучко?

- А где плаче?

- Овде за капијом. Је ли га ко тукао?

- Није, није, сине, иди ти само у школу - рече газда-Јова. А у себи помисли: „Кажем ја: треба само лепим с њиме!“

Али женско не трпи тајне. Илинка се опет врати у кућу и узе на испит Ђорђа и Светозара. После зовну Вучка:

- Ти, болан, због мојих ципела псован и плакао!

- Ама нисам, кад ти кажем.

- Јеси, јеси, видела сам. Него, немој да плачеш више! На ти моју земичку.

- Нећу! Ја не ллачем.

-Узми, болан, молим те.

Он узне земичку, па изиђе напоље. Беше му, ваљда, суђено да тај дан плаче. Заклони се за дрва и сву земичку укваси сузама, па је после сакри на таван у једно старо седло.

На месец дана после овога Вучко беше љубимац целе куће. Где год треба поуздане послуге - ту је Вучко. Газда-Јова никад није бројао кусур кад је Вучко ишао на пијацу, а калфе само њега слаше по дуван, јер он нити имађаше обичај поткрадати их, нити потказивати газда-Јови да пуше. Аница само онда слободно спава ако је Вучко обишао огњишта и погасио, или запретао ватру, а Илинки осем њега није нико умео по вољи очистити ципеле.

Седамнаесте своје године био је Вучко већ калфа и стално корачаше путем којим је пошао, на неописану радост своје мајке и потпуно задовољство својега газде. Овај корак у самосталност окуражи младића да баци поглед даље и даље у свој живот. Ту дођоше све могуће комбинације, па, богами, и женидба, али у тако сплетеном облику да он и не покушаваше извести до краја своје нескромне мисли. Он се одлучи да ради и да ћути, и до његове двадесет и прве године не деси му се ништа што би вредно било поменути.

Тада, пак, разбуди се још једном његова „хајдучка крв“. Добровољци се почеше купити, сабље звечати по калдрми, коњи разигравати - поврати се старо време. Вучко чисто запенушио. Враћајући се једном с циглане, угледа батаљон добровољаца, који са својим веселим официрима беху ради учења ископали некаке ровове и шанчеве, па их као срдњаћи прескакаху. Просте им оне хаљинице, али се пушке сијају као само огледало. Вучко се умеша међу њих; позна одмах Марка кочијаша, Јању земичкара, Бојицу господин-Симића, Јанка сајцију и још многе друге. Срце му се разиграло, а сузе саме хоће да пођу.

- Хоћете примити и мене? - рече он, ушав' међ' њих.

- Живео! - продераше се добровољци и одведоше га у чадор официру, који крпљаше своју блузу.

Записаше га и пустише кући да сврши посла, па после подне да дође.

Он, ражаљен, сврати најпре мајци, код које тада у стану сеђаше добровољачки поручник Сава, и исприча јој све. Мати да се убије. Стаде га молити, преклињати, кукаати.

- Уписао сам се! - рече Вучко. - Сад ништа више не помаже.

У тај пар зачу се сабља у предсобљу. Вујка отвори врата и пусти у своју собу поручика Саву, па, јецајући, обгрли му колена:

- Не дајте, тако вам бога, тако вам ваше старе мајке! Не дајте!

Официр саслуша све. Најпре се љубазно насмеши на Вучку, после се намргоди и рече:

- Не умем ти ништа казати, стрина, док не питам бригадира. Уписао се.

Он лупи бичем по чизмама и налевоокруг изиђе напоље.

Вујка још за њим мољаше и преклињаше, после се обисну Вучку око врата, и кад се после читавог сахата једва отрже од ње, паде она под икону и дуго, дуго јецаше.

Вучко, кад дође кући, исприча све газда-Јови, који га све докраја мирно слушаше, и пошто Вучко сврши, он сведе обрве, обрте се по дућану, угледа руком је ли чекмеце закључано, махну руком и слеже раменима:

- Дошло време! - рече, па упре најпре поглед у Вучку, па после у гуске, које у гомили, гачући, прелетеше преко улице.

Вучко оде у кућу. Истресе сламу из узглавника и сави га у ћебе, па га једним ужетом завеза.

Илинка, уплашена, уђе у момачку одају, где застаде самог Вучка:

- А шта ти то спремаш?

- Хоћу да идем - рече он и осети како му се нешто тешко и кабасто напрасно свали на груди.

- Куда?

- У војску!

Илинка се придржа за резу на вратима:

- Како? Немој!

Али у исти мах ње нестане, а Вучко седе на савијено ћебе и тури главу међ руке.

Одмах затим говорио је и газда-Јова с поручиком Савом. Шта? - то се не зна. Тек, на два сахата после тога, дође писмо, адресовано: „Господару Јовану Игњатијевићу, трговцу“, а у њему стајаше:

„Упутите све ваше момке у добровољачку бригаду. Само Вучко Мићић по његовој молби може засад остати код вас. Ви сте одређени за магационера овде у вароши. Јавите се после подне у корпусну команду да вас уведу у дужност.

Бригадир Н. Н.“

- Прочитај де ово, дијете! - рече газда-Јова дајући писмо Илинки.

Она мало што не заигра пред оцем, и тек што газда-Јова изиђе, а она зовну Вучка и весело му прочита писмо.

Сасвим нова осећања прођоше Вучка. Беше више тужан него радостан. Али та туга имађаше нешто чудновато, као горка ракија којој је на дну чаше сируп. Он и не мишљаше на рат и добровољце, све му се мисли врзоше око девојке пред њим, па ипак он ништа не мишљаше, управо не знађаше шта се с њим збива. Само види да је она ту и да му је весело прочитала писмо.

Блене час у њу, час у прозор. Лазне прст, па обрише једну пегу на вратима и онда само што рече: „Добро!“ па изиђе напоље.

Од то доба чисто се бојао да се и погледом сукоби с њоме. И газда-Јова ништа не говораше. Тога дана ништа не окуси и потамне у лицу. После седам дана газда-Јова је уредно ишао на дужност.

Једнога дана стајао је сам Вучко у дућану, који већ одавно ништа не продаваше. Са дна праве дуге улице зачу се крепка музика. Вучко истрча пред врата и угледа дугачку лесу војника, која се као силан жив талас нихаше напред, блистајући се на сунцу од пушчаних цеви. Музика раздире зрак, све живо истрча на улицу. Деца и одрасли кликћу и подвикују. Леса се приближује. Као штап укочени војници помичу се као на жици напред и по улици одлеже потмуо, одмерен и сложан њихов корак, као кад ко бије цигленицом у тарабу.

Илинка се помоли на прозору.

Вучко наврат-нанос закључа дућан, додаде јој кључ, само што рече: „Збогом“, па у скок отрча за војском.

Леса војника беше далеко одмакла. Поручник Сава, одважним, скоро маршевским кораком, предводише ове младе војнике, озарених лица. Убрзо се међ крошњама, алс размакнутом, мрко-жутом завесом, приказа мирна површ реке. У даљини се чу оглашавање дивљих патака, комешање цвркута птица певачица са жубором реке и жагор светлог лишћа, кроз које се јаваш провлачише хладан и влажан ветар. Размишљавши о носивости скеле, која се назираше у сумаглици над надошлом и мутном реком, поручник конциповаше колико војника може безбедно стати на скелу. Не питавши скелецију (који спрам искуства увек имаше одговор), Сава извади легрштер и парче артије. Умеде

поручник, плавооки човек, атлетске грађе и виспрене памети, срачунати овај рачун, ал` поради упознавања са својом војском нареди:

-Хајде, Сретоје, отрчи и приупитај скелецију кол`ка је носивост дереглије!

-А,ти,Милораде,знаш ли направити рачун кол`ко се пута скела мора винути?

-Госн. Поручниче, наравно да умем.-поносито рече Милорад.

-Е,...,ал` срачунај и сандуке с арсеналом и барутом.

-Хоћу, хоћу,госн. поручниче!

Војска доби команду да стане. Милорад поче бројати војнике, а Сретоје дотрча са речима:

-Три`ес душа,понајвише!

Милорад прибележи и очас посла изврши рачун, те рече свом лајтнанту:

-Три пута,госн. поручниче, дереглија мора са ове обале кретати.

Сава подиже обрве и благо климну главом, па каза:

-Добро,добро...- припали дуван,а војсци даде вољно.

Трчао је Вучко, алс катана са важном депешом, али на пола пута примети да му нема ћемера са тридесет плета. Стаде,обли га још већи зној за изгубљеним ћемером. Газда-Јова му још пређашњег месеца даде новце да купи циглу и остали материјал за поправку оцаклије. Како му Никола циглар рече да је сва цигла наручена за угледног трговца,преко Дрине, те да наврати за десетак дана,он то пренесе газда-Јови. Одавно имаше поверења газда-Јова у Вучка,па му остави новце, рачунајући, да ће својом хитрошћу, и пре њега, старог дућанције, и пре било кога другог, сазнати кад нова цигла изађе из пећи.

Вучко се поче присећати да трчаше циркум кочија, по мокрој калдрми, не би ли скратио пут, па зашао пречицом поред сајцијине куће.Тад је,нешто зазвечало по варошкој калдрми, али му мисли беху окупиране лесом војника, наредбом у писму и инстанцијом за војном службом,која му алс жеравицом тињаше у души. Не погледа Вучко тад, пред ноге, у трку, кад ћемер попусти, исклизне и паде под устављену кочију. Алс сиви соко,кад се устреми на плен, Вучко се у том трену окрете и полете истим путем назад. Сумња се обистини: на око пет аршина, пред сајцијином кућом, иза гобеље точка, у сенци паркиране кочије, стајаше искрзан ћемер. Брзим покретом руке, зграби ћемер и истресе новце. Изброја.

-Е, хвала Богу! Свих три`ес је ту!- одахне Вучко,коме се, већ у неколико наврата у суморном предказању појави газда - Јовин окорни лик.

Стави плете у шпаг фермена. Осврте се уоколо: пуста чаршија..., само кроз отворено прозорско окно сајцијеве куће,гонг зидног сата,тротегаша,пресече тишину и прену Вучка из одлуталих мисли.

-Могућно да су већ до Саве стигли...

-Боже, молим ти се, ноге ми алс стрелама начини, те ме војником одени да сустигнем војску отачества свог! Непријатеља уставити треба!- помоли се овом молитвом и погледа у куполу цркве,чији звоник већ једном учини милост према њему. Побеже пречицом према Сави.

После сунчаног јутра позног михољског лета, надвише се облаци и поче лити кишни дажд. Бујице кише сливаху се утабаном земљаном узбрдицом. Покушаваше Вучко да прати пречицу, али га бојазан да ће се оклизнути, наводише да трчи травом поред угаженог земљаног пута. Крупне, хладне капи му квашише лице, а уморне ноге не посустајаху пред препрекама опалог грања,и расутог шљунковитог камења,које наговештаваше обалу Саве. Кад угледа дереглију,која се поче удаљавати, тек што се отисну од обале, задихан, покуша дозвати било кога са старе савске скеле, не би ли је

зауставио. Али, ометени јаким даждом, сајужени војници са понеком мрком или смеђом сукненом кабаницом, чуваху барут и оружије да не кисне, те не гледаше у правцу обале и не видеше га међу гранама ниских бреза. Дошавши до даха, након неколико савијања тела рукама према коленима, Вучко стаде викати:

-Поручниче Саво! Божо! Ђорђе!

У тај пар пуче стара ограда дереглије, неко се оклизну и паде у воду.

-Помагајте, помагајте!- зачу се вапај одмах након овог неочекиваног, страшног тренутка. Таласање воде и комешање гласова који допираху са дереглије пробуди у Вучку непоколебљиву жељу да помогне. Скиде и баци фермен, иако у шпагу фермена беху газда-Јовини новци. Дотрча до Саве и скочи у хладну, мутну воду, очима упртим у војника који невешто пливаше, што због униформе и војне опреме, што због благо валовите, надошле реке. Опazi га и познаде поручник Сава, баш у часу кад и он, храбри официр, хтеде ускочити и спасити свог војника. Али Вучко, алс најбржа речна младица, лако доплива и већ избави Јанка-сајцију, нејаког сина старог Живана, сајције.

Е, да бејаше бар једна Вујкина комшика или било које женско варошко око да пропрати ово јунаштво и да утеши и охрабри забринуту мајку и поноситим начини газда-Јовин клонули израз лица и Илинкино уздрхтало срце. Ал, поручник Сава бејаше ставио забрану, да било ко прати војнике даље од авлије.

Кад се војска доможе друге обале, уследи наредба да се Јанку-сајцији да сува униформа. Поручник, најпре, добро осмотри Вучка, хоће ли изустити коју... Па кад овај ћутке пропрати читаву ствар, Сава снажним стасом и одсечним официрским погледом застаде пред Вучка и громко рече:

-Окле се ти, Вучко, створи наједаред, у сред Саве?

-Па, хтео сам..., хххтео сам...- стаде Вучко санћим замуцкивати. Али, поручник чувши његов поколебљив глас, стаде га охрабривати:

-Па, јуначе, у прави час нам избави нашег Јанка!

Вучко ћуташе, а очи му засјаше и крв појури његовим дамарама. Видевши ту његову усплахиреност, Сава га подсети на писмо:

-Бригадир нареди, да ти, Вучко Мићићу у вароши имаш остати, у магацину, са Јованом Игњатијевићем. А, ти, овде, међ` војском јунаштвом се спураш...- застаде Сава исказивати критику и баци поглед у даљину. Па се опет окрете и приупита Вучка:

-Би ли проб`о ову војну униформу?- показа Сава на спаковану и увезану униформу. Заигра срце у јунака и лице му се озари силном фортуном.

-Радо бих је обукао, госн. поручниче.- пробуди се нада у његовим очима.

-Вала би и пушку носио. Је ли тако?

-Носио би, носио!

-Лати се легрштера и пиши молбу бригадиру, а мени при дну артије остави место да допишем штогод.- па му пружи хартију и легрштер.

Скелеција журно крену ка обали, чим виде да киша стаде. Вучко се присети фермена и новаца у њему, па рече скелецији, честитом и поштеном старцу, да међ` грмљем, на другој обали лежи фермен и три`ес плета у његовом шпагу. Те га замоли да узме и однесе новце газда-Јовану Игњатијевићу, трговцу у вароши и затражи опрост у његово, Вучково, име.

Необична драж војничке, нове униформе, у сваку пору још понегде мокре Вучкове коже. Отисну се калфа у „хајдучке воде“. Понесен овим првим јунаштвом, низаше многе подвиге..., беше рањен неколико пута..., а биваше и тренутака кад осети да му тло пропада под уморним, крвавим ногама, алс кад проби лед под чкаљама, ономад, још кад јурну за

Симом на залеђеној бари. Одмотаваше се клупко Вучковог војничког живота, понекад ламентовањем у души, а кад кад песмом и весељем због значајне победе.

Покушаваше послати по које писмо матери, Илинки, па и газда-Јови, али залуд, ни једно писмо не стиже до њих. Наслућиваше то Вучко, јер ни он не доби њихова писма. Често му при севању пуцња у жестоких борбеним окршајима пред очи наилазише Илинкин једар и чио лик, и даваше му подстрек у тешким тренуцима. Илинка је врло осећајно знала наслутити сваку Вучкову тескобу, још док је био дечак, док у њему није видела стаситог, лепог момка. Та њена надареност да продре у Вучкову душу, прерастала је у њему, у заљубљеност. Писаше Илинка врло дирљива и опширна писма, заливена сузама. И њено је срце дрхтало од растрзане љубави, и што су дани више одмицали бивала је све тужнија.

Матер му, Вујка, неписмена, ал` оштроумна и сналажљива жена, носише многе дарове секретару Стојану, те овај састави неколико писама, и чак их посла преко својих намесничких веза до самих борбених линија.

Ипак, до вароши су слабо пристизала било каква писма, јер непријатељска упоришта још увек беху добро распоређена по главним путевима, и брутално претресаху сваки пеш рубе, санћим би и сајужен *Pediculus* пронашли и претресли. Само су се вести о повременим успеху наше добровољачке армије и могућем крају борбама јавашно шириле по вароши. Нада и вера у победу уливаху снагу преосталом милету у вароши. И сама Вујка је с радосћу стално ишчекивала макар такве вести, јер о Вучку ни трага, ни гласа.

Најтеже јој беше, кад од Анице сазнаде да се Илинка удаје. Знала је Вујка за Илинкину доскорашњу наклоност и бригу за Вучка, па се страховито изненади кад приспе, како Аница рече, тај угледни трговац што испроси Илинку.

Дуго се протезаше приче по чаршији да Илинкин просац мораде наћи збег, јер с још једним јуношем проневери државничке новце у некој југо-источној вароши. Други, пак говораху да преко ноћи ископа дукате турских султана, па успео да затре траг пред најездом коњице, која му беше за петама. Како год да је истина или неистина то што по бирцузима причаше, и што уз филцан кафе, жене по авлијама шапташе, газда-Јовин дућан поче све боље и боље пословати и све лепши еспап стизаше у њега. И сам газда-Јова доби неку мистериозну фортуна у очима и исправи му се доскора погрбљен стас, те дође некако виши и важнији. Роди му се унука, Евица. Те његову кућу обаспе дечија граја и свакодневна радост.

И, по вароши се, у последње време расу, алс сунчев сјај, радост кад мати угледа сина. Почеше се враћати синови и очеви из победоносних борби. Неки остајашу дуже, а неки само да наврате и обиђу дом и остављено огњиште.

Пар невиних очију који истрча пред газда-Јовину кућу, јер Аница опет, враћавши се у авлију, не затараби добро врата, сусрете се с Вучковим погледом. Препозна Вучко Илинкине очи, уско чело и издужене јагодице, да га стрела, болнија од свих пушчаних зрна, па и оног које му руку узе и осакати за цео живот, устрели и расцепи му срце. Убрза корак и пође кући, обићи матер. Ал` му очај у души не даде, те се осврте још једном ка газда-Јовином дућану, б аци поглед: санћим му се ђул-башта крај дућана учини клонула и свела. Опхрван немиром, Вучко дуго памтише ту слику... Не обиђе кућу, која би одавно затарабљена, са катанцима на оронулим вратима. Можда, слутећи оно што заиста би: да матер не дочека свог сина јединца. Свевишњи Господ јој олакша муке, те је прими у царство небеско.

Дуго се у вароши ништа више не чу о овом јунаку, који често беше у првим борбеним редовима, који своју хајдучију још у детињству сањаше, и чије се име у многим послератним варошким легендама спомињаше. А на послетку се и не сазнаде ништа више о Вучку. Једино се причаше да тих година наиђе јевтика и понесе многе душе у вароши, те мала Евица оста сироче.

То не беше тако значајно за ову приповетку, да се после низа година, не деси, оно што препричаваху мештани једне сличне чаршије (може бити-баш те):

-И, тада ти у варош дође виспрен, леп момак, ма исти Вучко, биће да му је син..., и запреси сироту Евицу.

Ето, случајности, те чух ову приповетку још једаред, од других људи, само са овим сајуженим наставком, те вам и њега дописах.

Речник мање познатих речи:

- авлија-двориште,
- аков-мера за течност, око 50 литара,
- алс-као, попут,
- амизирати се-забављати се, разонодити се,
- ар-коњушница,
- артија-папир,
- билиг-јефтин,
- брутално-сурово, грубо,
- вранац-врста коња,
- врљика-тањи колац, мотка,
- губер-покривач,
- депеша-важан спис,
- дереглија-скела,
- дорат-коњ тамнориђе боје,
- дајанисати-одоleti, одупрети се, подносити теškoће,
- дажд-киша,
- диванити-ћаскати,
- ексцелентан-изврстан, врхунски,
- ђул-баишта-баишта засађена ружама. ружичњак,
- зорли-јакo, много,
- иксан-непознат човек,
- инсулт-увреда, грдња, ругање,
- јаваиш-полако,
- јевтика-туберкулоза,
- јуноша-младић,
- канабет-кревет, постеља
- катана-гласник на коњу (из Катанске буне, која се десила у Шапцу 1844. године),
- конциповати-саставити, смислити,
- лајтнант-поручник,
- ламентовати-јадиковати, кукаати,

-легриштер-писаљка, оловка,
-липицанер-врста коња,
-масарош-коцкар, картарош,
-мерак-брига,
-милет-много људи, народ, свет,
-мистериозан-тајанствен,
-муштулук-награда,
-одација-служитељ, слуга,
-оџаклија-део старинске дневне собе у којој је огњиште,
-отпут-одједном,
-ошљарити-споро радити, отезати у послу,
-паор-пољопривредник,
-пајташ-другар, пријатељ,
-Pediculus-вашка(лат.),
-плет-стари аустријски сребрни новац,
-пупав(коњ)-погрешно храњен, подгојен,
-руб-одећа,
-сајужен-повезан, привезан, припојен,
-сангвиничан-лако узбудљив, плаховит,
-санћим-као бајаги, тобож,
-сајџија-часовничар,
-сахат-сат, час,
-сондисати-испитати, меркати,
-софра-сто за јело,
-сриада-ћилим,
-такум-коњска опрема(узда, седло и др.),
-Thurston-ов сто-врста енглеског, квалитетног, старинског билијара,
-трајло-алкав човек,
-ћемер-кожни појас са преградама за новац,
-ћирица-момче, трчало,
-ћурдија-летњи капут без рукава,
-ћурче-кратак огртач без рукава,
-фермен-врста мушког прслука,
-филигран-украш на старом оружју,
-филцан-шољица без дршке за црну кафу,
-фортуна-срећа,
-фуриозан-бесан,
-циркум-кружно,
-чкаља-клизаљка од углачане волујске цеванице,
-чоха-врста меке, чврсте тканине,
-џефердар-врста старинске украшене пушке,
-шома-слаба ракија,
-шпаг-џеп